

Fair Isle, ptačí ostrov, kde nezabloudíte

Dušan Vainer

Fair Isle je místem, kam za mořskými ptáky jezdí nadšenci, vědci a fotografové z celého světa. Na tomto nepatrném kusu souše v nekonečných vodách Atlantiku na půl cesty mezi Shetlandy

a Orknejemi, můžete navštívit opravdový ptačí ráj. Touto krátkou reportáží by chtěl autor čtenářům přiblížit několik dní strávených na tomto jedinečném místě.

Fair Isle, severní útesy. Foto Dušan Vainer

Ptačí ostrov

Ten, kdo se zajímá o opeřence vázané na útesy a mořské pobřeží, by tento neokázalý klenot rozhodně neměl minout. Unikátní poloha z něho totiž dělá skvělé odpočívadlo pro ptačí cestovatele, kteří tudy každé jaro a podzim protahují. Ale i léto nabízí nádhernou podívanou na útesy plné alek, terejů, racků, papuchalků a dalších atraktivních ptačích druhů.

Právě proto byla na ostrově v roce 1948 založena Fair Isle Bird Observatory – FIBO, kde se ornitologové celou sezonu věnují pozorování, výzkumu, kroužkování a sčítání ptáků. Observatoř nabízí také možnost rezervovat si pobyt na ostrově, účastnit se tematických vycházek, nemluvě o přístupu k obsáhlé knihovně a příležitosti vidět ornitologický tým přímo při práci v terénu.

Na observatoři panuje velmi příjemná rodinná atmosféra, člověk tu natrefí na nejružnější typy lidí – od kanadského turistu přes britského ornitologa, francouzskou novinářku či botaničku z Chile až po americkou studentku folkloristiky.

Pobyt na tak malém ostrově skvělým způsobem zjednodušuje rozhodování. Vlastně tu toho tolik není: nějakých šedesát místních obyvatel žijících se farmařením nebo výrobou báječných tradičních pletených svetrů, čepic či rukavic, několik dalších obyvatel observatoře a pak už jen skály, moře, tráva, ovce a vřes. A ptáci, pochopitelně. Je třeba jen zvolit, zda se dát cestou k pustému severnímu pobřeží s dominantou opuštěného (ale udržovaného) majáku, nebo vyrazit na obydlí jih kolem farem, dvou kostelů, obchodu a zdravotního střediska. A také si vybrat, jestli jít raději křivolakou stezkou kolem pobřeží, anebo přímo po vřesovištích kolem kamenných a lišejníky porostlých ohrad. Všechny možné varianty ale mají něco do sebe.

Jdu na sever, jdu na jih

Zatímco jižní polovina ostrova je více osídlena, severní část je téměř dokonale pustá a tamní útesy jsou přesně takové, jaké si je představujete, než na ostrov dorazíte. Strmá, desítky metrů vysoká skaliska padají do azurového moře, kde plavou alkouni a kde se hlasitě a pravidelně ozývají tuleni. Tato oblast je ovšem v létě především královstvím chaluhy. Kdo se s tímto „ptáčkem“ někdy setkal v přírodě, potvrdí, že to bývá velmi působivé. Má-li chaluha pocit, že vetřelec ohrožuje její hnízdní teritorium a mláďata (a ten pocit má vlastně pořád), okamžitě zaútočí nízkým letem přímo proti vetřelci. Když jich takto

Alka malá (*Alca torda*). Foto Dušan Vainer

Chaluha velká (*Stercorarius skua*). Foto Dušan Vainer

kolem vás krouží pět nebo šest, je to zážitek, který si člověk dost dlouho pamatuje. Kromě chaluhy velké (*Stercorarius skua*) se na ostrově vyskytuje i chaluha příživná (*Stercorarius parasiticus*), která je menší, mrštnější, prý útočí i zezadu. I ona je silně ohrožená.

Ptačí superstar

Papuchalk bělobradý (*Fratercula arctica*), kterému se na Shetlandech říká tammie norie, je opravdovou „hvězdou“ ostrova, za kterou sem jezdí orga-

nizované skupiny fotografů, ale i vědců z celého světa. Na ostrově žije několik kolonií, jedna z nich na dohled z observatoře. Papuchalci na Fair Isle nejsou nijak přehnaně bázliví, člověka, který dodrží určitý odstup od obydlí nor a klidně sedí nebo leží, si moc nevšímají. Většinu roku žijí na volném moři a na pevninu se vracejí koncem března, aby zahnízдили (na Fair Isle nejčastěji v králičích norách), a v polovině srpna už po nich zase není ani vidu, ani slechu.

Papuchalk bělobradý (*Fratercula artica*). Foto Dušan Vainer

Když hlad není nejlepší kuchař

Ač by to mohlo vypadat, že ostrov je oázou čisté a nenarušené přírody, není tomu bohužel tak. Řada druhů, včetně papuchalků, tu kromě boje s nepřízní počasí a přirozenými konkurenty či predátory čelí také důsledkům lidské činnosti, znečištění oceánu a narušení stability ekosystémů. Hnízdních příležitostí ubývá, mláďata často padnou za oběť predátorům (např. polodivoké kočky) a jako každému živočichu závislému na mořských rybách stačí několik nepříznivých sezon a počty ptáků v koloniích povážlivě klesají. Při posuzování stavu populace se totiž

nehodnotí pouze prostý počet jedinců v dané lokalitě, ale i hnízdní úspěšnost. A ta je u mnoha druhů (nejen na Fair Isle) velmi nízká.

Tak například kormorán chocholatý (*Phalacrocorax aristotelis*), jehož stavy jdou dolů neuvěřitelně rychle. Z 1500 párů v šedesátých letech 20. století, jsme v roce 2016 na čísle 200. Důvodem je právě úbytek potravy a následné hladovění mláďat. Při tak devastující rychlosti se může docela klidně stát, že ten, kdo se vydá na na Fair Isle za několik let, už se do jeho smaragdově zelených očí nepodívá.

Alka malá (*Alca torda*) – nádherný elegantní černobílý pták, to je další z dříve hojných druhů, který je dnes ohrožen nedostatkem potravy. Údaje na webu FIBO ukazují, že v některých z posledních let nepřežilo jediné mládě.

Právě tak buňňáci lední (*Fulmarus glacialis*). Ti navíc dostávají zabrat díky odpadu plovoucímu na hladině, který končí v jejich žaludcích.

19 340 párů v roce 1988 a 771 párů v roce 2013. To je další smutná bilance, týkájí se tentokrát racka tříprstého (*Rissa tridactyla*).

Rybák dlouhoocasý (*Sterna paradisaea*)
Foto Dušan VainerKormorán chocholatý (*Phalacrocorax aristotelis*).
Foto Dušan VainerKameňáček pestrý (*Arenaria interpres*). Foto Dušan VainerStřízlík obecný (*Troglodytes troglodytes fridariensis*). Foto Dušan Vainer

Bělořit šedý (*Oenanthe oenanthe*). Foto Dušan Vainer
Nad ním se na Fair Isle opravdu stahují mračna.

Podobná znepokojující čísla uvádí FIBO pro rybáka dlouhoocasého (*Sterna paradisaea*). 2836 párů v roce 2001, ale jen 115 o pouhých sedm let poz-

ději. A opět stejná písnička. Potravny ubývá, mladí hladovějí a dospělí nehnízdí.

Na druhou stranu je třeba říci, že se na ostrově úspěšně množí výše zmiňované chaluhy velké, překrásný terej bílý (*Morus bassanus*), alkoun obecný (*Cephus grille*), pravidelně jsou odchyťování buňňáci, bělořita šedého (*Oenanthe oenanthe*) potkáte doslova na každém kroku a rybáci v době mého pobytu právě krmili letošní dorost.

Endemit z Fair Isle

Ale zpět ke krásným zážitkům z Fair Isle. Kdo vyznává zásadu „co je malé, to je hezké“, tomu ráno z útesů při troše štěstí zazpívá malá oříšková kulička – endemický poddruh evropského střízlíka (*Troglodytes troglodytes fridariensis*). Jeho oblíbeným místem jsou okraje útesů několik desítek metrů od observatoře. Stejně jako náš střízlík je i ten z Fair Isle velmi hlasitý zpěvák, i v ostrém ranním větru a na pozadí dunícího příboje zůstává jeho charakteristický zpěv dobře rozpoznatelný.

Nejen ptáci

Pokud návštěvníka omrzí avifauna, může si naplánovat setkání s tulenem. Na ostrově Fair žijí dva druhy: tuleň kuželozubý (*Halichoerus grypus*)

a tuleň obecný (*Phoca vitulina*). Někteří jedinci připlouvají až k molu nedaleko observatoře, na jiných místech jsou pak k vidění mnohohlavé skupiny odpočívající na skalách nedaleko břehu.

A tak by bylo možno pokračovat ještě hodně dlouho. Elegantní červenonozí alkouni, pronikavě hvízdající ústřičníci, rybáci, čejky, kajky mořské... Za několik dní se opravdu nedá vidět (natož vyfotografovat) vše, co si návštěvník usmyslí. Pro pobyt na ostrově je dobré si vyhradit dostatečně dlouhou dobu. Ten, komu nestačí si v seznamu odškrtnout jména pozorovaných druhů, ale má ambice si z ostrova přivést i zdařilé fotografie, udělá dobře, pokud zde stráví alespoň týden, nebo ještě lépe dva.

Fair Isle je místo, jakých na světě moc není. Koncentrace ptáčích druhů na tak malé ploše v kombinaci s relativně dobrou dostupností ostrova činí z Fair Isle skvělé lákadlo pro milovníky ptactva z celého světa. Zároveň ale může sloužit jako příklad toho, jak se klimatické i další změny projevují na úbytku dříve hojných druhů. Na Fair Isle se však přirozeným způsobem daří sloučit zájmy vědy, ochrany přírody, místních obyvatel i návštěvníků, což je něco, co se – zejména v našich podmínkách – ne vždy rozumným způsobem funguje. Snad tomu tak bude ještě dlouho.

Tuleň kuželozubý (*Halichoerus grypus*). Foto Dušan Vainer